

Տարեկան գինն է 50 լուրուշ :
Վեցամսեայ չճախուկը :
Տասնուցման տողին 192 :
Դուրս երթալէք լրագիրնե-
րուն ծախքը առնողին վրայ է :

Մ Է Ր

Տնօրէնութեան ստորագրու-
թիւնն է Պ. Վ. ՊԱՐԱՍՅԱՆ
Հանդիսի վերաբերեալ նա-
մակ կամ գրութիւն Տնօրէնին պի-
տի ուղղուել իմամ Ալի խանն 13

ՏԱՍՆՈՐԵԱՅ ՀԱՆԴԵՍ

ՈՒՍՄԱՆՅ , ԳԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՅ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԳԱՂԱՒՈՅ ԺԵՐԱԿՈՒՏԻՆ ԵՒ ՕՐԵՆՍԻՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՄԷՁ

Այս երեւելի խնդրոյն վրայ Գաղղիոյ Մերակուտին և Օրէնսդրական Ժողովոյն մէջ մօտերս մեծամեծ վիճաբա-
նութիւններ ըլլալով, մեր հասարակութեան կարծիքը
լուսաւորելու համար աւելորդ չենք համարիր հոս քանի մը
համառօտ քաղաքական տալու :

Պ. տը Լակերօնիէր որ տպագրական ազատութիւնը
պաշտպանելու համար Մերակուտի Ժողովոյն մէջ խօսեցաւ,
Վ. կայսեր բարեկամներն յորդոյեց որ օրէնքին մէջէն
բռնութիւնը վերցունեն, և հասարակաց իրաւունքը վար-
չութեան սկզբանց մէջ մացունելով, կայսերական կառա-
վարութիւնն ու խոհեմ բաղադրադրութիւնը հաստատուն
հիմանց վրայ հանդիսեցունեն :

Օրէնսդրական Ժողովոյն մէջ Պ. Ժիւլ Սիմոնի խօսած
ճառն ալ, իր միտքը բացատրելով այս նիւթին վրայ, Գաղ-
ղիոյ արդի տպագրական կանոնները մերժելէն յետոյ, մամ-
լոյն համար կարելի եղած դիւրութիւնները կը պահանջէ :
Այս նկատմամբ երկու գլխաւոր բան կայ նախ ճշմար-
տութեան զօրութիւնը՝ որ հակառակորդը լուծեան
կրտսիպէ, և երկրորդ՝ պատժական օրինաց զօրութիւնը՝
որով օրագիր մը եթէ ուրիշին փնտ տալու կամ վատահամ
բաւելու անարժան ընթացքին հետեւի, օրինաւոր դատաս-
տանաւ իր պատիժը կ'ընդունի : Վարչութիւն մը երբ զօ-
րաւոր է և իր զօրութիւնը կ'զգայ, և մանաւանդ երբ իր
զօրութիւնն ազգին հետ ունեցած անբաժանելի միութենէն
կուգայ, այնպիսի վարչութեան մը աւելորդ կանոնադրու-
թիւններ պէտք չ'են : Երբեք բաւական է որ ճշմարտութիւ-
նը ակներեւ խօսի, և պատժական դատաստանադրքին մէջ
դանուած օրինաց զօրութեամբ զինուի, օրագիրներու մի-
ջոցաւ եղած խռովարարութիւնը, ուրիշ որ և իցէ խռովա-
րարութեանց պէս զսպելու համար : Ահա այն փաստով
Պ. Ժիւլ Սիմոն տպագրական կանոնին անմիջապէս վերնալը
կը պահանջէ, իսկ եթէ կառավարութիւնը անաշու օրինաց
զիմելու հարկ ունենայ, յանցաւոր օրագրի մը պատիժը
ինքը տալու չ'է, վասն զի ասիկա բռնութիւն ըսել է, այլ
դատաստանարանը : Նախքան Ա. կայսրը Լիպա կղզիէն
դարձած ատեն տեսնելով որ օրագիրներուն ճնշեալ վիճակը
Գաղղիոյ համար նախատինք մը, և վարչութիւնն առաւել
ևս տկարացունելու միջոց մ'էր, առանց ուրիշներէն ըստիպ-
ութեամբ հետեւեալ յօդուածն իր կայսերական ձեռամբ Սահ-
մանադրութեան յաւելուածին մէջ գրեց :

« Ամեն պարկէշտ քաղաքացի՝ առանց գրաքննութեան
կանխաւ ցոյց տալու, իր մտածութիւնները տպագրութեամբ
հրատարակելու իրաւունք ունի, միայն թէ հրատարակու-
թենէն յետոյ դատաստանական պատասխանատուութիւնն
իրեն վրայ պիտի մնայ, այսինքն՝ եթէ պատժական օրինաց
դէմ բան մը գրելու ըլլայ, իր պատիժը դատաստանաւ պիտի
կրէ : »

Տպագրութեան վրայ կանոններ դնելը շատ փաստակար
հետեւանք ունի և առաջինն այս է որ այն կանոնները մարդ-
կային մտաց մէջ փիլիսոփայութեան յառաջադիմութիւնը
ետ կը թողուն, կ'ըսէ Պ. Ժիւլ Սիմոն : Չորեքտասներորդ
դարուն մէջ, մարդկային մտածութիւնը եկեղեցական իշ-

խանութեան ենթարկեալ ըլլալով բանտարկուած էր, բայց
մեր հիմայ եկեղեցական իշխանութեան ենթարկեալ չ'ենք,
որն որ ամենայն իրաց մէջ անսխալութեան վարդապետու-
թիւնը խոստովանողն է, և ուրիշ կերպով խօսողները կը
դատապարտէ, ոչ թէ միայն իբրեւ հերետիկոս ի կրօնա-
կանս, այլ և իբրեւ հերետիկոս ի քաղաքականս : Սակայն
մեր ժամանակին ընկերութիւնը եկեղեցական չ'է, այլ աշ-
խարհական, վասն զի մտածութիւնն իր արդիւններն ի
բաց թօթափել է, և մեծամեծ փիլիսոփայներէն սկսեալ,
մինչև փիլիսոփայութեան ամենէն մեծ թշնամիները, բոլորն
ալ գիտեն որ այսօր հետեւ ամենայն ոք մտածելու և մտա-
ծած բանին դատաստանն իր խելքին հարցունելու իրաւունք
ունի : Արդ՝ այսպիսի ընկերութեան մը մէջ անսխալակա-
նութեան վարդապետութիւնն ընդունելով վճիռ տալը, հա-
ւատաքննութեան ընթացիցն հետեւի է : Թողելու է որ ամեն
մարդ իր գաղափարները մշակէ, թէ և այն գաղափարներն
անձունի ալ ըլլան : Շատ անգամ կարեւոր գիւտ մը նոր
գտնուած ատենն անձունի կ'երեւայ, և եթէ անոր հեղե-
նակին առջին արդիւններ հանելու ըլլաս դիւտը կը կորսուի :
Հաստատեալ իշխանութեան մը դէմ երկու նպատակաւ կը
զրուի, կամ զայն կործանելու համար, կամ զայն բարե-
կարգելու համար, եթէ զրուածքը կործանելու նպատակն
ունի, պատժական դատաստանադիրքը պատրաստ է, իսկ
եթէ բարեկարգելու նպատակն ունի, և խոհեմութեան ու
պատշաճից աստիճանէն դուրս չ'եկնելով գրուած է, ասիկա
պարտականութիւն մ'է զոր մատենագիրը կը կատարէ :

Պ. Լիւի Օլիվիէ, ի պատասխանի Պ. Կրամիէ տը Քա-
տանեալի խօսած ճառին, ցոյց տուաւ թէ օրագիր մը հա-
տարակութեան մշտնջենաւոր երեսփոխանն է, հասարակու-
թեան որ իրեն բաժանորդ կուտայ : Խմբագիր ըլլամբսելով
ասպարէշ ելնելը բաւական չ'է, պէտք է նաև հասարակու-
թեան վտահայտութիւնն ստանալ, զոր շատ դժուարին է ձեռք
բերել : Տպագրութեան կանոնաց բարեկարգութեան դա-
ւով, Պ. Լիւի Օլիվիէ երեք կետ նշանակեց, Նախ պէտք է
օրագիրները շտապունել՝ որպէս զի անոնց մէջ կարծեաց հա-
ւասարակչութիւն ըլլայ : Երկրորդ՝ թող տալ որ վիճաբա-
նութիւնը օրագիրներուն մէջ ամէն բան երեւան հանէ, և
ընթացողը երկու կողմանց փաստերը և հերքումները կար-
գալով, իրենց միտքին մէջ վճիռ տան : Երրորդ՝ եթէ օրա-
գիր մը հասարակաց իրաւանց դէմ գործելու ըլլայ, սովորա-
կան յանցաւորներու պէս դատաստանի միջոցաւ պատ-
ժել, բանդի ինչպէս որ արգիլեալ է լեզուով ուրիշը յա-
նիրաւի թշնամանել և վատահամբաւել, նոյնպէս ալ ար-
գիլեալ է տպագրութեան միջոցաւ այս յանցանքները գոր-
ծել, որուն համար վատահամբաւեալը կրնայ օրինաւոր դատ
բանալ և տուգանք պահանջել : Այս երեք կէտերն ընդու-
նելէն յետոյ ամեն մարդ կը տեսնայ որ տպագրական կա-
նոնը բոլորովն անօգուտ է : Ահա ասոնք են սոյն խնդրոյն
վրայ Գաղղիոյ ամենէն հռչակաւոր օրէնսդիտաց ունեցած
կարծիքը :

Արդ՝ Պատրիարքարանին յարուցած տպագրական օրի-
նաց խնդրոյն նկատմամբ մենք ալ մեր կարծիքն յայտնելու
իրաւունքն ունինք. ըստ որում բաւական ուշադրութիւն
հրաւիրեց հասարակութեան կողմանէ, և օրագիրներն ալ որ
վիճաբանութեան նիւթ գտնելու համար առանկ առիթները

ձեռքէ չ'են փախցուներ , ամէն մէկն իր կարծեաց համեմատ ընդունեցին կամ մերժեցին : Մեր պաշտօնակիցք իրաւունք ունէին ասոր վրայ գրելու , քանզի ասիկա օրագրաց անմիջապէս կարեւոր խնդիր մ'էր : Ուստի Մասիսը մասնաւոր և ճարտար յօդուած մը հրատարակեց , Մեղաւն իր սովորական եղանակաւ խօսեցաւ , և ուրիշներն ալ գրեթէ բոլորը գէմ կեցան այսպիսի հարկաւորութենէ դուրս ելող կանոն մ'ընդունելու : Ժամանակը միայն փութաց ապարարութեանց դրօշակին տակն անցնելու , զոր Պատրիարքարանը Հայ մամուլին մատակարարել կ'ուզէր : Խակ ժողովուրդը եթէ չ'ենք սխալիր անօգուտ դատեց տպագրութիւնը աւելորդ կանոնաց ներքէն ճնշել , քանի որ օրագրաց վիճակն ալ արդէն շատ երջանիկ է : Եթէ Ժամանակը նուաստութիւն չ'զգար , ազատ է Պատրիարքարանի ապագայ կենսորենքուն բազմին խնկարկել , և ազգային խմբագրութիւնն անսպառուելով հասարակութեան առջև վատահամբաւել : Խրենց պաշտօնը հասկցող օրագիրներն , այսպիսի զրպարտութիւններով անարդուած չ'են համարուիր , իսկ եթէ ընդհակառակն , օրագիրներ ալ կան որոնք անարժան են իրենց կոչմանը , հասարակութիւնն ինքնին կը դատապարտէ զանոնք , քանզի հասարակութիւնը խենդ չ'է որ իրեն վնասակար երեւցած օրագրի մը բաժանորդ գրուիլ ուզէ : Ուրեմն ըսածնիս կը սնդեմք թէ այս կանոնը բոլորովին անօգուտ է , քանզի Տէրութիւնն արդէն կանոններ ունի , և եթէ օրագիր մը Պատրիարքարանին դէմ ծանր յանցանք մը գործէ , Ազգային վարչութիւնը Տէրութեան բողոքելու է , որն որ մինակ օրագրի մը հրատարակութեան արտօնութիւն տալու և հարկ համարած ատեն դադրեցունելու իրաւունքն ունի : Զարմանալի չ'է արդեօք որ մինչդեռ Պաղղիոյ պէս քաղաքակրթութեան ծայրը հասած երկրի մը մէջ տպագրութեան կանոնները վերցունել կ'ուզեն , մենք չ'ունեցած տեղը նոր կանոններ հանելու կը ջանանք , որոնք դեռ նոր արձնալու վրայ եղած ազդի մը մտաւոր զարգացումը կաշկանդելէ զատ ուրիշ օգուտ չ'պիտի ընծայեն :

Նայինք ուրեմն ի՞նչ է Պատրիարքարանին ընթացքը , երբ ղեկ երեք վաւերացաւ Սահմանագրութիւնը կայսերական կառավարութենէն : Ինչու համար բոլոր ազգային գործերը չ'տեսնելէ առաջ , օրագիրներուն բերանը գոցելու կը ջանայ : Պիտի պատասխանեն անշուշտ թէ անոնք շատ անգամ ճշմարտութիւնը չ'են խօսիր : Այո , կը ստեն ալ , բայց հասարակութիւնը կարծենք բաւական խեղճ ունի ճշմարտը սուտէն որոշելու համար , և եթէ օրագրին մէկն յանդգնի սուտ կամ ազգային վարչութեան վատահամբաւել լուրեր տարածել , միթէ ուրիշները չ'են կրնար հերքումն ընել : Երբ կը տեսնենք որ Պաղղիոյ պէս մեծ երկիր մը յառաջադիմութեան արգելք ելող կանոն մը վերցունելով , հաստատուն հիմանց վրայ հանգչելու կը յուսայ , ողորմելի Պատրիարքարան մը , (ըստ Ժամանակ օրագրոյ տես թիւ 29) , ինչպէս չ'վախնար իր իշխանութիւնը խարխուլ կանոնաց վրայ հաստատելու :

ՏՄԱՐԿԱՆ ՀԱՐՅԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՆԵՍԱՅԻ ՄԻԹՈՍԻՍԵՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Անուրանալի և անհերքելի ճշմարտութիւններէն մէկն է ըսել թէ հայ դրօշմը ճակտին վրայ կրող զգայուն Հայուն մը մտքին մէջ անջնջելի քանդակուած երախտապարտութիւն մը կը պարտաւորի միւրիւթարեան երկու բազմավաստակ միաբանութիւններուն , որ (առանց կրօնական ո՞ր և է նկատմունք ենթադրելու) Միսրովոյի Սահակայ Թանկագին զանձերուն այն է Հայ լեզուին , աւանդապահ զոր ու աւանդողն են հայ սերունդին ընդհանրութեանը : Մենք որ այս բազմավաստակ Հարց երախտապարտներէն գտնուելու բարեբաղդն եմք , առանց անոնց արժանաւորութեան փաստաբան հանդիսանալու , կը թողունք որ իրենց համար իրենց արդիւնքները (որ մենէ շատ աղէկ կը խօսին) խօսին :

1864 Փետր. 9 կերակի օրը Վիեննայու միւրիւթարեան հարց Բերայու վարժարանը տարեկան ըննութեան հանգիսի մը ներկայ գտնուելու պատիւն ունենալով մեր զգացմանն ապա-

ցոյց կ'ըսեմք , տար երկինք սր մարդկութեան կրկին օրանն եղող լեռան վրայ անձկալի խաղաղութեան աղեղը սիրոյ դոտովն սնդեալ կրկին փայլէր հայ որդեաց , ո՞հ ո՞րչափ տարբեր աչօք պիտի նայէր Արեւմուտք Այրիացեալն Հայաստանու . երբ բոլոր վարժարաններնիս մի և նոյն դրութեան և թերեւ լաւագունի կը վերածուէր :

Հոս չ'ենք զլանար ձիւլէլէքեան Պ. Տիգրան և Երամեան Պ. Պատարեկոյու ռուսոմիադարդ պատանիները յականէ յանուանէ աննախանձաբար դրուատել , որոնք հանդիսականաց ոչ սակաւ ծափահարութեանց արժանացան , ինչպէս Պ. Ղուկաս Երկանեանը որ հետեւեալ խորհրդալի ատենախօսութիւնը զրուցեց :

Ամենապատիւ Նախագահ Տէր , Սիրելի Միտղք , ու մեծարոյ Հանդիսականք :

Մեծ բախտ ու մեծ փառք կը սեպեմ ինձի , որ այսպիսի ուրախարար առթի մը մէջ , ու այսչափ երեւելի բազմակա-նաց առջև կը խօսիմ : Սակայն աւելի ևս երջանիկ կը համարիմ զիս անով , որ խօսելու նիւթս ամենուն սիրած ու յարգած բանն է , « սուտում ու իմաստութիւն . . . » Աստուծոյ զօրութեանը ճաճանչ , մշտնջենաւոր լուսոյ նշոյլ , և բան զարեգակն գեղեցկագոյն : Որն որ Տէրութիւններ կը կանգնէ , քաղաքներ կը պայծառացնէ , ընտանիքներ կ'երջանկացնէ . վասն զի մարդոյս այն աղիւ մասը կը կրթէ որով բարձրագոյն էակներու հետ մրցիլ կը սկսինք : Ահաւասիկ բան զամեն բան ցանկալի շահ մը , որուն համար մեր սիրելի ծնողքը զմեզ առ ժամանակ մի իրենց քաղցր կենակցութենէն բաժնած ու աս տեղս խաւրած են , որպէս զի անպօս մտօք ուսման պարապինք : Մենք ալ երախտագէտ սրտիւ անոնց գեղեցիկ դիտաւորութիւններուն հետեւելով , աւելի կ'ընտրենք վարժարանիս դասի սրահները , բան թէ որ և իցէ զբօսանաց վայրերը : Մեր այս եռանդը ստուգիւ աւելի ևս կը բորբոքի այսօր . Ազնիւ Հանդիսականք Ձեր պատկառելի ներկայութեամբ , որով մեզի մեր ուսումնական ընթացքին մէջ կրուկին քաջաշնորհութիւն կու տաք . որուն համար ալ բոլոր աշակերտացս ժողովը Ձեզի շնորհակալ կ'ըլլայ : Երանի թէ ամենուն ակնկալութեանը պտուղն ալ հաւասարէր : Եւ յուսամ Աստուծով , ու Ամենապատիւ Նախագահ Տէրան օրհնութեամբ : Միայն թէ քննելիներուն մեծագոյն մասին հասակը և նորեկ ըլլալն ալ Ձեր ներողամտութեանը արժանի և եպուր :

Ի Բերա Կոստանդնուպօլսոյ .
Միւրիւթարեան վարժարան .
Փետրուար 9 - 1864 .

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՐԱՆՅ

Պ. ՊԻՅԼԵՐ

Պ. Պիլէօ , Պաղղիոյ Վանն քաղաքը ծնած էր , 12 նոյեմբեր , 1805 ին , և Բէնի մէջ իրաւագիտութեան ուսմանը սովորէն ետքը , փաստաբանութեան պաշտօնը կատարելու համար Նանթ դնաց , ուր մեծ յաջողութիւն եւ համբաւ ստանալով , 1834 ին Ստորին-Լուար նահանգին դաւառական ժողովոյն անգամ ելաւ : Իւ հաճելի կերպարանքը , երիտասարդական վառվռուն աշխոյժը , և կանխահաս արժանեաց հրապուրանքը իր հայրենակցաց ամենքին աչքը իր վրայ դարձուցած էին : Արդէն իր փաստաբանական տաղանդովը երեւելի , 1837 ի ընտրութեանց ժամանակ երբ որ ազատասիրական ոգին Պաղղիոյ մէջ դարձեալ սկըսէր էր բորբոքիլ , ինքն ալ ազգային երեսփոխան անուանեցաւ : Բայց դատաստանական բեմի առջև մասնաւորի մը դատը պաշտպանել , և ազգային ժողովի մը մէջ ատենաբանութիւն ընել , ի ներկայութեան այնչափ բազմահմուտ հաւաքակորդաց , շատ տարբեր բաներ են , ուստի Պ. Պիլէօ ալ առաջին անգամ իր ատենաբանական ասպարիզին մէջ բաւական ձախորդութիւն կրեց , այլ արուեստն ու աշխատութիւնը բնութեան հետ միանալով իրեն տաղանդը ճոխա-

ցուցին, և ինքն ալ վայելչապէս ջանաց փորձառութեան զաւսերն յօգուտ 'ի կիրարկանելու: Իր առաջին անշնորհութեան պատճառներն աղէկ հետադարձելու համար, Պ. Պիլլեօ քանի մը ժամանակ գործէ քաշուելով, քաղաքական ատենաբաններու օրինակաւ վարժուեցաւ, իր շարժումներն ու ձայնը կանոնաւորեց և երբ որ վերստին բեմին վրայ ելաւ, ամենէն շատ ունկնդիր ունեցող երեսփոխաններու կարգն անցաւ: Բայց և այնպէս երկրորդական աստիճանէ մը վեր չ'երցաւ եղևել, քանզի անկա ղ Պ. Պիլլեօն եռանդուն և կայծակնահար խօսքերն ունէր, ոչ Պ. Կիլզոյի վեմ մտածութիւններն ու բարձր ըստածքը, ոչ Պ. Թիէռի յստակ ըմբռնումը և ոչ Պ. Տիւֆորի զօրաւոր տրամաբանութիւնը: Այլ ընդհակառակն ոչ որ իրեն պէս կարող էր միևնոյն ճարտարութեամբ քաղաքական խնդիրներէ նիւթական գործերու անցնիլ, և ոչ որ իրեն պէս ճառած նիւթին մինչև խորը կը թափանցէր:

Քիչ մնաց որ 1848 ին, փետրուարի յեղափոխութիւնը Պ. Պիլլեօ իրեն ճանապարհէն շեղել տայ: Լուի — Ֆիլիքի կառավարութեանը, որն որ դեռ նոր կործանած էր, չափաւոր հակառակորդ ըլլալով, հասարակապետական կուսակցութեան զինուորներուն կողմն անցաւ, այլ իր փափուկ և զբոնեմէ սակաւ ինչ կանաչի բնութիւնը, չէր կրնար յարմարիլ այն եռանդուն մարդոց տարապայման գոմանցը հետ, որոց իր համբնութեանը տուած էր: Ուստի ինքն ալ զգաց որ անոնց հետ մնալն իրեն բանը չէր, և մեծագոյն մասէն ալ իբրև դասալիք մերժուելով Օրէնսդրական ժողովը կազմուած ատեն զինքը վերստին երեսփոխան չ'ընտրեցին:

Յեղափոխութեան միջոցութիւններէն քաշուելով, Պ. Պիլլեօ իր Օթէյոյի պարկէշտ բնակարանէն մարդոց և իրաց վերայ հանդիսատես ըլլալով, կրցաւ անկողնասէր և հանգարտ դատողութիւն ընել, ուստի և իրաց պայծառութեան առջև շատ մը ցնորական մտորութեանց ոչնչանալն ու անհետ ըլլալը տեսաւ: Այլ այն մեծ դասերը իրեն պէս հանճարեղ մտօք ճօխացեալ անձի մը համար անպարտաւոր չ'մնացին: Յեղափոխական փոթորիկը դարձեալ Պաղդիա անիշխանութեան մէջ ձգած էր և հասարակապետութեան խարխուլ հիմունքը կործանելու վրայ էին, այլ բարեբաղդաբար ազդին մեծագոյն մասն զգաց որ անհրաժեշտ կործանման առջևն առնելու համար զօրաւոր կառավարութիւն մը պէտք է, ուստի դեկ. 2. 1851 ին միահամուռ քուէարկութեամբ հասարակապետութեան նախագահ իշխանը, Նաբոլէոն Գ., կայսր հրատարակեց: Ազատամիտ այլ անխօսեմ մասն այն ատեն իշխանութեանէ ինկաւ, և Պ. Պիլլեօ ալ կարծելով թէ յետ այնորիկ ինքն ալ քաղաքական կեանքէն հեռանալու է, դարձեալ փաստաբանական պաշտօնը ձեռք առնելու վրայ էր, յորժամ Նաբոլէոն Գ., որ զինքը արդէն հասարակապետութեան օրէնսդիր ժողովոյն մէջ տեսած և անոր ճշգրիտ արժէքը գիտցած էր, իրեն քովը կանչելով համբնութեանը ինչորեց: Կայսեր հետ ըրած այս տեսակցութեանէն Պ. Պիլլեօ զարմացմամբ ու երախտադիտութեամբ դուրս ելաւ, և անոր իր հայրենասիրութեանն ու տաղանդին վրայ ցոյց տուած վստահութեանէն յորդորուելով, ինքզինքը բոլորովին նուիրեց վերակենդանութեան գործոյն, որուն արգասիքը յետոյ տեսնուեցաւ:

Պ. Պիլլեօյի համբաւը կայսրութեան վերահաստատուելէն ետքն սկսաւ, վասն զի կառավարութեան գործերուն մէջ այն ատենէն 'ի վեր փութան կերպով մասնակից եղաւ: Օրէնսդրական ժողովոյն նախագահ ընտրուելէն յետոյ, 1854 ին ներքին գործոց պաշտօնէն անուանեցաւ Պ. տը Բէրթինէի տեղ, և այս գործունեայ կեանքն իր դատողութիւնը կատարելագործեց, միտքը սրեց և զաղափարներն աւելի ընդարձակեց: Ուստի երբ որ կայսրը 1861 ին արտօնութիւն տուաւ օրէնսդրական ժողովին Տէրութեան ելումուտը քննելու և կառավարութեան գործերուն վրայ վերաբանելու Պ. Պիլլեօ անուանեցաւ խորհրդարանին մէջ կայսերական քաղաքականութիւնը պաշտպանելու համար: Այս յետին երկու տարիներուս մէջ խօսած ճառերն իր փառքն անմահացուցին, իր ջատագոված դատը զրեթէ կիսով չափ վստահուած էր բերանը բանալէն յառաջ և խորհրդարանը չափազանց հաճութեամբ կը լսէր երբ որ կ'ըսէին թէ

Պ. Պիլլեօ ատենաբանութիւն պիտի ընէ: Այլ անտարակոյս իր ատենաբանական համբաւը պիտի կրկնապատկուէր այս տարէ, Պ. Թիէռի և իր ընկերակցաց երեսփոխան ընտրուելուն պատճառաւ, որոնք հասարակապետութեան անկումէն 'ի վեր քաղաքական գործերէ քաշուած էին, և այս տարի վերստին ասպարէշ մտնելով թէպէտ յեղափոխութիւն հանելու վախ չ'կայ այլ կառավարութեան դէմ բաւական դժուարութիւններ պիտի յարուցանէին աւելի ազատութիւն պահանջելով: Անոր համար, այսպիսի ծանր պարագայի մը մէջ ուր իր տաղանդը ամենէն առաւել հարկաւոր էր, Պ. Պիլլեօյի կորուստը անցեալ հսկոյ. ամսոյ 13/23 ին մեծ ազդեցութիւն ըրաւ, վասն զի արդէն կայսրը զինքը պետութեան պաշտօնէն անուանելով, կառավարութեան գործերը խորհրդարանին մէջ պաշտպանելու հրաման տուած էր: Իր ըրած մեծամեծ ճառայութեանց համար կայսերական հրամանաւ յուղարկուորութեան հանդէսն ալ հասարակաց դանձուն ծախիւքը կատարուեցաւ շքեղապէս:

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՄՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ղանիական խնդիրը խորին խաւաքով մը պատուած է եւ ինչ երբ ունենալը տեսիլաւն չ'գիտցուէր: Պերմանական երկու մեծ տէրութիւններն ինչ քաղաքականութեան պիտի հետեւին, կամ Անգղիա պիտի ստիպուի արդեօք, իր տուած բոլոր խորհուրդներուն 'ի դուր երթալէն յետոյ զինուց զօրութեամբ միջամտութիւն ընել: Այս հարցմանց պատասխանն ամէն մարդ անհամբերութեամբ դէպքերէն կ'սպասէ եւ դէպքերն ալ տակաւին որոշ վճիռ մը տուած չ'են: Տանխարքա սահմանադրութիւն մը հրատարակած էր անցեալ նոյեմբերին, որով Շլէզվիկ—Հոլշթէյնի գերմանական դքսութիւնները, բոլորովին իր երկրին հետ կը խառնէր, եւ թէպէտ մինչեւ այն ատեն ասոնք իր իշխանութեան տակն էին, այլ զատ սահմանադրութիւն ունէին իրենց համար: Պերմանիա վախճալով որ չ'ըլլայ թէ իրեն ազգակիցներն այս նոր սահմանադրութեամբ Ղանիացւոց հետ միանալով, ազգութիւնին կորսնցունեն, պահանջեց որ յետոյ կոչուի, եւ ասոր կատարմանը համար Աւստրիա ու Բրուսիա Ֆրանքֆորդի աղգային մեծ ժողովոյն հաւանութեամբ, երկու դքսութիւնները դաւաճցին: Ազատութեան պարկէշտ Գալիական անհիմն իրաւունքն ալ միւս կողմանէ խնդրոյն ծանրութիւնը շատցուց, վասն զի եթէ այն իրաւունքը ճանչցուի Տանխարքա երկու մեծ նահանգներ պիտի կորուսանէ այլ անհիմն ըսինք, ըստ որում 1832 ին այն իրաւունքը դաշնադրութեան զօրութեամբ դրամական փոխարկութիւն ըստանալով 'ի բաց թողած է Քրիստիան իշխանին, որն որ հիւսմա թագաւոր է:

Իսկ ազգութիւն պաշտպանել ինչպէս կը պահանջէն Աւստրիա եւ Բրուսիա, որոց մէկը Վենետիկ, Հունգարիոյ եւ Կալիցիոյ ազգութեանց վրայ կը տիրէ, եւ միւսը Բօլէնի Լեհ դքսութիւնն իր իշխանութեանը տակ կը պահէ: Սակայն իրաւունքը բաւական չ'է շատ անգամ տկարը հզօրին դէմ պաշտպանելու համար, եւ Ղանիական փոքրիկ բանակը դաշնակցաց զօրութեանն առջև չ'կրնալով տոկալ, բոլորովին Շլէզվիկը պարպեց, եւ Տուրքիի ամբութեանց մէջ ու Սլեյն կղզին ապաստանեցաւ, ինչպէս ըրած էր նաեւ 1848 ի ճակատամարտին ժամանակը: Քանի մը մանր պատերազմներէ վերջը որոց մէջ Աւստրիացիները բաւական կորստեամբ յաղթող ելան, գերմանական զօրքերն յառաջ երթալով Ղանիացւոց ամբութիւններուն վրայ յարձակելու կը պատրաստուին, իսկ անոնք ալ հաւանական է որ սաստիկ զինամարտութիւն պիտի ընեն: Ղանիական Աղգային ժողովը կ'երեւնայ որ զայրացած է զօրապետներուն շուտով մը Շլէզվիկէն ետ քաշուելուն համար, եւ նախագահը բացառութիւններ տուած է, որ եթէ իրենց բանակն Աւստրո—Բրուսիական զօրութեանց դէմ մարանչելու ըլլաւ, ըստ պառակաւոր կորստեան պիտի մոտնուէր:

Իրաց այս վիճակը Անգղիոյ մեծ անհանգստութիւն կը կը պատճառէ եւ խորհրդարանին մէջ պաշտօնականաց շարունակ հարցումներ կը լլան այս խնդրոյն վրայ: Վաղղիոյ,

Ռուսիոյ եւ Շվեդի միաբանութեամբն Անգղիա ղինադա-
դարում առաջարկեց Վերամանական տէրութեանց, սա թէ-
ութեամբ որ Արէն կղզին ի բաց առեալ, Վանիսցիք բո-
լոր Շվեդիկը պարպեն, սակայն Աւստրիա եւ Բրուսիոյ այն
կղզոյն պարպուեն ալ պահանջելով, այս առաջարկու-
թիւնն ալ չյաջողեցաւ, եւ խնդրոյն լուծումը դարձեալ քա-
ղաքագիտաց ձեռքէն ելնելով, սովորեալն ազգեցութեան
տակն ինկաւ: Ի վերայ այս բաննայնի Աւստրիոյ երեսփա-
խանական ժողովոյն քոյուեղուն առթիւ, Ֆրանսուա Ժո-
զէֆ կայսեր խօսած ատենաբանութիւնը խիստ խաղաղա-
սիրական է: Կայսրը կը ծանուցանէ թէ Աւստրիական բա-
նակը Տանիմարքայի մէջ աշխարհակալութեան համար չ'պա-
տեալմիր, եւ թէ Շվեդիկի գրաւումն ուրիշ բանի համար
չ'է, բայց եթէ Վորէնհակի արքունիքն ստիպելու որ դաշ-
նադրութեամբ յանձն առած պարտաւորութիւնները ճշդիւ
գործադրէ: Յոյս կայ ուրեմն որ եթէ Տանիմարքա երկու
գերմանական դքսութիւններն իր հողոյն հետ խառնելու հա-
մար, հրատարակած ընդհանուր Սահմանադրութիւնն յետո
կոչէ խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի եւ ամէն բան
առաջնական վիճակին կը դառնայ:

Վերամանիոյ մէկ ծայրէն միւսը ընդհանուր յաղմուք մը
կայ, եւ այս յաղմուքը դէպ ի ազգային միութեան մը
կը դիմէ, որն որ Աւստրիոյ եւ Բրուսիոյ շատ մը հաճելի
չ'է, որովհետեւ իրենց բանին չ'գար: Սոյն նպատակաւ յիշ-
եալ երկու տէրութիւնները վաւթացին ազգային եռանդ մը
ցոյց տալով, իրենք ընդհանուր շարժման գլուխն անցնելու,
եւ միայն այս նկատմամբ կրցան վարկենական կերպով ի-
րարու հետ միանալ, զոր Անգղիա ամենեւին չ'էր յուսար:
Սակայն գերմանական փոքր պետութիւններն առանց կաս-
կածանաց չ'են նայիր անոնց բնթացքին վրայ, եւ իրենց
ազգային պահանջմունքները կատարել տալու համար պաշ-
տօնակալաց ժողով մը կը գումարեն ի վերջապետի, ուր պի-
տի խորհին եղեր թէ ի՞նչ միջոց բռնելու են երբ որ Աւստ-
տենպուրիք դքսին դաշակալութեանը դէմ արդեւորներ ել-
նեն, եւ եթէ Աւստրիոյ եւ Բրուսիոյ Շվեդիկը Տա-
նիմարքայէն չ'զատեն, իրենք ինչ ընթացից հետեւելու են:

Վերամանիոյ փոքր վեհապետներն, ինչպէս նաեւ մեծ
տէրութիւններն ուրիշ կասկած մ'ալ ունին Բրուսիոյ եւ Ա-
ւստրիոյ նկատմամբ, որ եթէ ստուգուի, ընդհանուր պա-
տեալման անհրաժեշտ պիտի բորբոքի: Այս երկու տէրու-
թիւններն, ինչպէս որ արդէն ըսինք, դքսութիւնները մի-
այն անոր համար գրաւեցին, որ Տանիմարքա իր յանձն ա-
ռած գաշնադրութիւնները կատարէ, արդ այս պատճա-
ռանքը ներս մտնելով, Բրուսիա սկսաւ սակաւ առ սակաւ
երկրին կառավարութիւնն ալ իր ձեռքն առնել, եւ Հոլ-
դէնի գլխաւոր նաւահանգիստներն իր զօրքերը լեցունել:
Խօսք կայ նաեւ թէ Աւստրիոյ եւ Բրուսիոյ մէջ դաշնադ-
րութիւն մ'ալ եղած է, որով առաջինը թոյլ պիտի տայ ե-
ղեր որ Բրուսիա երկու դքսութիւններն իր հողոյն հետ
խառնէ, եւ երկրորդն ալ պիտի երաշխաւորէ Աւստրիոյ իշ-
խանութիւնը իտալիոյ, Մաճառստանի եւ Կալիցիոյ մէջ
պաշտպանելու: Սակայն Անգղիա, Չարդիա եւ ուրիշ տե-
րութիւններ, որոնք մինչեւ ցարդ միջամտութիւն ըրած չ'են,
պիտի թողնեն արդեօք որ Բրուսիա անարգել Շվեդիկ
Հոլդէնը յափշտակէ, որոց ժողովուրդներն արդէն տագնա-
նէ Բրուսիոյ քաղաքականութեանէ: Քիչիկ համալսարանը
այս քաղաքին բրուսիական զօրքերէն գրաւմանը բողոքելու
համար պատգամաւորութիւն մ'աղարկած էր Վուլթէլմոս
թագաւորին, որուն տուած պատասխանը, կ'արարտագրէ
զաննք, թէ երկու դքսութեանց իրաւունքն ու միութիւ-
նը պաշտպանելէ զատ ուրիշ նպատակ չ'ունի:

Տանիմարքայի թագաւորն իր ժողովրդեան գրած քաջա-
սիրտ ուղերձին մէջ կը ծանուցանէ թէ հայրենեաց փրկու-
թիւնն իրենց ջանքերէն կախեալ է, եւ թէպէտ օտար ան-
բուրութիւնները մինչեւ ցարդ օգնութիւն տալու զլացան, բայց
անկարելի չ'է որ եթէ իրենք արիւթեամբ դիմակալեն, եւ
բոլորից համակրութիւնն արդէն իրենց հետ ըլլալով, գուցէ
օգնութիւն ալ կրնան ստանալ:

Ուրիշ կողմերէ կարեւոր լուրեր չ'կան:

Գաղղիոյ Օրէնսդրական ժողովոյն մէջ եղած երեւելի

վիճաբանութիւններէն յետոյ, հանդարտութիւնը տիրած է:
Սուէդի պարանոցին ընկերութիւնը մեծ կոչունը մը տուաւ
ի պապի Պ. Տրէսէբսի, Նեղոս գետէն մինչեւ Սուէդ
անոյշ ջրոյ ջրանցքը բացուելուն առթիւ: Սմէնկարգերէ եւ
առաջնէն հազար հինգ հարիւրի չափ անձինք այս կոչուն-
քին ներկայ էին, Նաբօլէոն իշխանին նախագահութեամբը,
որն որ խիստ երկայն ատենաբանութիւն մ'ընելով, Տաճ-
կաստանի վրայ իր ունեցած ուղիղ կամ սխալ դատողու-
թիւններն ունինգրաց յայտնեց: Բայց եւ այնպէս Եգիպ-
տոսի բարձրագոյն փոխարքային արգարտէր քաղաքա-
կանութիւնն ու հայկազուն վսեմափայլ Նուպար փաշային
ցոյց տուած նշանաւոր տաղանդը չ'կրցաւ ուրանալ:

Իրեն ամուսնոյն խղիւղելէն յետոյ Մատակաքարի գահը
էնոյզ Ռապոտո թագուհին դեպպաններ կ'ուղարկէ Վալ-
դիա, գաշնադրութիւնները նորոգելու համար: Բարիդի
պապոնքուն հետաքրքրական միտումը յազեցունելու համար,
հեռաւոր տեղերէն, սեւամորթ դեպպաններ բարեբաղդա-
բար պակաս չ'են: Վեռ հաղիւ թէ ճաբոնի դեպպանե-
րը գացած էին, Աննամի բանբերները եկան, հիմա ալ Մա-
տակաքարի թագուհին լիազօր ներկայացուցիչները պիտի
գան: Ինչ զուարճալի անսարան Բարիդեոց եւ մանաւանդ
Բարիդուհեաց համար:

Հանգուցեալ Անուական Տատեան Պօղոս Պէյի նկատ-
մամբ Լուսաւորչական եւ Հռովմէական Հայ Կրօնական պաշ-
նտեղեաց վեճը (ոչ ի սակաւ տրտմութիւն համազգային
ղգացմամբ վառեալ արտերու) տարաբախտ Պառնիկեանի մը
կերպարանքն առած է:

Սոյն խնդրոյն նկատմամբ Մայրաքաղաքի Բարեէ Տ'Օր-
եան Գաղղիարէն լրագրոյն Մարտ 2 թուոյն մէջ Տատեան Ազ-
նուամ ծար Մկրտիչ Պէյի ստորագրութեամբ նամակ մը
հրատարակուած է. որուն նպատակն է ծանուցանել թէ « Իր
հայրը, Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ Իբրե հաւատարիմ դասէ մտնած
է » Նամակին թարգմանութիւնը պահանջող բարեկամնե-
րէն ներումն խնդրելով կը յիշեցնենք որ թերթերնիս ոչ կը
ընտանան ալ Ազգային է, հետեաբար՝ ազգային միաբանու-
թեան մասին հարկ եղած ատեն թերթերը զոհելու, ինքնա-
յորդօր պատրաստականութիւնն ունինք, իսկ անանկ խնդրոյ
մը նկատմամբ, որ սոսկ կրօնական իրաւասութեան կերպա-
նանքն առած, ու երկու բաժանեալ եղբարց պաշտօնատե-
ղերը լուրջ ծանրութիւնն ու կարեւորութիւնն մը տուած են՝
եւ կուզեն տալ. բառ մը անգամ մեր կողմանէ չ'ենք ուղեր
յաւելուլ եւ ասով մեծայայտ ենք թէ աւելի զօժ կ'ըլլան մենէ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յուշիանէ, Գոմալ, Պօղոս եւ Վերդիէն

Այս գրքոյիս Հէքիմեան Պ. Սրապիտի գրագէտ գրչոյն
արդիւնքն է:

Պ. Հէքիմեան իր գրուածներով վաղածանօթ է ազգին,
ուստի մեր ներքողին չկարօտիր. միայն ի մասնաւորի Գո-
մալա քերթուածին վերձանութեանը կը հրաւիրենք ըն-
թերցատէր հասարակութիւնը, եւ անկեղծ խօսելով իւր սե-
ռին մէջ առաջին (Շէք'էշ) անուանելը կրնայ աւելորդա-
բանութիւն համարուիլ:

Մեր ճաշակի տէր եղողներու գառատասանին կը յանձ-
նենք:

Փետրուար 10 թուոյն մէջ քանի մը տպագրական սը-
խաներ յակամայս սպրդած ըլլալով, այս անգամ կուզ-
ղենք:

Վրկալի	Ուղիւ
Ա. էջ Բօյիուեոյի	Քօչիուճքոյի
» » Աղեքսանդր Բ.	Աղեքսանդր Ա.
» » 1892	1829
Բ. էջ Գարատաղ	Գարապաղ

ԿԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

Ա. ՃԻՎԱՆԻՐՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Ա. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ